

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ УЧАСНИКІВ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Міловська Надія Василівна,

orcid.org/0000-0001-9150-018X

доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У статті визначено сутність та особливості правосуб'єктності учасників правотворчої діяльності в умовах європейської інтеграції та адаптації законодавства України до права ЄС. Встановлено, що євроінтеграційний курс України передбачає трансформацію інституційних механізмів правотворчості та чітке визначення правосуб'єктності учасників правотворчої діяльності, їх прав та обов'язків у контексті наближення українського законодавства до права Європейського Союзу, здатності юридично та функціонально брати участь у правотворчому процесі, здійснювати повноваження, нести відповідальність і забезпечувати якість правотворчих рішень.

Обґрунтовано, що кожна із визначених законодавством груп учасників правотворчої діяльності: суб'єкти правотворчої діяльності, суб'єкти правотворчої ініціативи, суб'єкти забезпечення правотворчої діяльності та заінтересовані особи, має різний ступінь участі та впливу на процес нормотворення, проте всі вони наділені певними правами та обов'язками, які формують їхню правосуб'єктність.

Встановлено, що у контексті правотворчості правосуб'єктність відображає передбачену законодавством здатність учасника правотворчої діяльності бути носієм прав і обов'язків у процесі планування, розробки, обговорення та прийняття нормативно-правових актів, здатність здійснювати повноваження щодо погодження, експертизи та реалізації нормативно-правових актів, а також нести юридичну відповідальність за дотримання процедур, стандартів та якість правотворчих рішень.

Звернуто увагу на те, що євроінтеграційний вектор розвитку держави вимагає специфічних повноважень від учасників правотворчої діяльності щодо розробки проєктів законів та інших нормативно-правових актів, необхідних для імплементації норм ЄС, забезпечення відповідності законопроєктів положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, проведення юридичної експертизи проєктів нормативно-правових актів на їх відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС, здійснення оцінки ефективності імplementованих норм у процесі їх реалізації.

Зроблено висновок, що у контексті виконання міжнародних зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, концептуалізація правосуб'єктності учасників правотворчої діяльності є важливим елементом ефективної реалізації євроінтеграційного курсу держави.

Ключові слова: правотворча діяльність, правосуб'єктність, учасники правотворчої діяльності, євроінтеграція, гармонізація законодавства, *acquis* ЄС, інституційна спроможність.

Milovska Nadiia. Conceptualization of the Legal Personality of Participants in Law-making Activities in the Conditions of Eurointegration Development of Ukraine

In the article the essence and specific features of the legal personality of participants in law-making activities in the context of European integration and the approximation of Ukrainian legislation to European Union law were defined. It is established that Ukraine's European integration course entails the transformation of the institutional mechanisms of law-making

and the determination of the legal personality of participants in law-making activities, their rights and obligations in the context of the approximation of Ukrainian legislation to European Union law, and their legal and functional capacity to participate in the law-making process, exercise powers, bear responsibility, and ensure the quality of rule-making in accordance with European standards.

It is substantiated that each of the groups of participants in law-making activities defined by legislation (subjects of law-making activity, subjects of the right of legislative initiative, subjects ensuring law-making activities, and interested persons) has a different degree of participation in and influence on the rule-making process. Nevertheless, all of them are vested with specific rights and obligations that constitute their legal personality.

It is established that, in the context of law-making, legal personality reflects the legislatively prescribed capacity of a participant in law-making activities to be a bearer of rights and obligations in the process of planning, drafting, discussing, and adopting normative legal acts; to exercise powers related to the coordination, expert examination, and implementation of normative legal acts; and to bear legal responsibility for compliance with procedures and standards and for ensuring the quality of law-making decisions.

Attention is drawn to the fact that the European integration vector of state development requires participants in law-making activities to possess specific powers with respect to the drafting of normative legal acts necessary for the implementation of European Union norms; ensuring the conformity of draft laws with the provisions of the Association Agreement between Ukraine and the European Union; conducting legal expert examinations of draft normative legal acts to assess their compliance with Ukraine's obligations in the field of European integration and with European Union law; and evaluating the effectiveness of implemented norms in the course of their application.

It is concluded that in the context of fulfilling Ukraine's international obligations in the field of European integration and adapting national legislation to the legislation of the European Union, the conceptualization of the legal personality of participants in law-making activity is an important element of the effective implementation of the state's European integration course.

Key words: law-making activity, legal personality, participants in law-making activity, European integration, harmonization of legislation, EU acquis, institutional capacity.

У преамбулі Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] зазначено, що Україна, розвиваючи відносини з ЄС, проголошує свою європейську ідентичність і поділяє спільні цивілізаційні цінності. З урахуванням зазначеного у Конституції України [2] було закріплено формулювання про європейську ідентичність Українського народу та незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, а також розширено коло повноважень Верховної Ради України і Президента України. Так, у статті 85 і статті 102 Основного Закону визначено, що національний парламент повноважений визначати засади реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС, а Президент України є гарантом реалізації цього курсу. Крім цього, у статті 116 Конституції України Кабінету

Міністрів поставлено завдання забезпечувати реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі.

Важливо, що євроінтеграційний курс України передбачає не лише адаптацію національного законодавства до *acquis* ЄС, а й трансформацію інституційних механізмів правотворчості як особливої форми діяльності держави за участю громадянського суспільства, яка пов'язана зі встановленням, зміною чи скасуванням юридичних норм, створенням та розвитком системи права [3, с. 19]. Ефективність цього процесу залежить від чіткого визначення правосуб'єктності учасників правотворчої діяльності, їх прав та обов'язків у контексті наближення українського законодавства до права Європейського Союзу, здатності юридично та функціонально брати участь у правотворчому процесі, здійснювати повноваження, нести відповідальність і забезпечувати

якість нормотворення відповідно до європейський стандартів.

Проблематика правотворчої діяльності та її учасників сьогодні є надзвичайно актуальною та потребує комплексного опрацювання. Теоретичні аспекти правотворчості були предметом дослідження таких науковців, як: О. Бандурка, С. Бобровник, Є. Гетьман, О. Зайчук, В. Залізняк, О. Іванченко, М. Козюбра, А. Колодій, Н. Кузнєцова, В. Мацюк, Н. Оніщенко, В. Опришко, Н. Пархоменко, О. Петришин, С. Погребняк, В. Риндюк, В. Селіванов, О. Скрипнюк, Р. Стефанчук, О. Строїч, В. Федоренко, М. Теплюк, Ю. Шемшученко та інші. Водночас, незважаючи на суттєвий науковий доробок, вирішення багатьох проблем, пов'язаних із реалізацією положень Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX [4] загалом, та визначенням концептуальних засад правового статусу учасників правотворчої діяльності в контексті євроінтеграційних процесів в Україні, зокрема, формують нові виклики.

Метою статті є визначення сутності та особливостей правосуб'єктності учасників правотворчої діяльності в умовах європейської інтеграції та адаптації законодавства України до права ЄС.

У юридичній літературі відзначається, що правотворча діяльність полягає у формуванні, систематизації, прийнятті та оприлюдненні нормативно-правових актів із метою перетворення принципу верховенства права у реальність, забезпечення гармонійного вираження у правових нормах об'єктивних потреб суспільного розвитку [5, с. 72]. При цьому верховенство права виступає однією із ключових європейських цінностей, які мають визначати зміст законів та інших актів права, орієнтувати суб'єктів правотворчості на розроблення якісного законодавства [6, с. 137].

Відповідно до частини першої статті 2 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX [4], правотворча діяльність являє собою діяльність з планування, розроблення проєкту нормативно-правового акта, прийняття (видання) нормативно-правового акта, ведення обліку

нормативно-правових актів і здійснення правового моніторингу. Тобто, як впливає із законодавчого визначення, правотворча діяльність охоплює широкий спектр процесів і механізмів створення та впровадження правових норм, є важливим складником правової системи, оскільки визначає правила та стандарти, за якими функціонує суспільство, забезпечуючи правову стабільність і розвиток [7, с. 15]. Крім цього, Закон України «Про правотворчу діяльність» передбачає посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у процесі підготовки нормативно-правових актів, а також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства у правотворчій діяльності.

У відповідності до статті 4 Закону України «Про правотворчу діяльність», *учасниками правотворчої діяльності є: суб'єкти правотворчої діяльності, суб'єкти правотворчої ініціативи, суб'єкти забезпечення правотворчої діяльності та заінтересовані особи*. Вбачається, що такий розподіл на групи учасників правотворчої діяльності є абсолютно виправданим з погляду теорії існування, функціонування та співвідношення громадянського суспільства та правової держави. У контексті цієї теорії, як відзначається вченими, прерогативою громадянського суспільства є правоутворювальна діяльність як процес формування юридичних норм, що починається з визнання державою визначених суспільних відносин, усвідомлення необхідності їх правового регулювання, формального закріплення і державного захисту юридичних приписів [8, с. 34].

До *суб'єктів правотворчої діяльності* законодавством віднесено: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи та інші суб'єкти, наділені Конституцією України та (або) законом повноваженнями щодо прийняття (видання) нормативно-правових актів, а саме: Український народ на всеукраїнському референдумі; Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; міністерства; інші органи державної влади та інші суб'єкти публічного права, які згідно із законом здійснюють від імені держави

правотворчу діяльність та юрисдикція яких поширюється на територію України; Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, міністерства Автономної Республіки Крим; голови місцевих державних адміністрацій та керівники структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій; територіальна громада на місцевому референдумі; органи місцевого самоврядування.

Суб'єктом правотворчої ініціативи, відповідно до частини третьої статті 4 Закону України «Про правотворчу діяльність», є орган державної влади, інший державний орган, його посадова особа, інший уповноважений суб'єкт, який відповідно до Конституції України та (або) закону чи прийнятого відповідно до них іншого нормативно-правового акта має право вносити на розгляд суб'єкта правотворчої діяльності проєкт нормативно-правового акта для його прийняття (видання) в порядку, встановленому законом. Інститут правотворчої ініціативи відіграє ключову роль у формуванні системи законодавства, дозволяючи оперативно реагувати на потреби суспільства, виклики часу та впроваджувати необхідні реформи.

Суб'єктами забезпечення правотворчої діяльності вважаються допоміжні органи суб'єктів правотворчої діяльності та особи, які виконують завдання наукового, юридичного, експертного, консультативного, технічного та інших видів забезпечення правотворчого процесу (частина четверта статті 4 Закону України «Про правотворчу діяльність»). Допоміжними органами суб'єктів правотворчої діяльності є, зокрема: Апарат Верховної Ради України, статус якого врегульовано Положенням про Апарат Верховної Ради України, затвердженим розпорядженням Голови Верховної Ради України від 25 серпня 2011 р. № 769 [9]; Офіс Президента України, який функціонує відповідно до Положення про Офіс Президента України, затвердженим Указом Президента України від 25 червня 2019 р. № 436/2019 [10]; Секретаріат Кабінету Міністрів України, правовий статус якого визначено Положенням про Секретаріат Кабінету Міністрів України, затвердженим

постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2009 р. № 850 [11]; інші консультативні, дорадчі та допоміжні органи і служби.

Заінтересованими особами у сфері правотворчості, згідно з частиною п'ятою статті 4 Закону України «Про правотворчу діяльність», є фізичні та юридичні особи, на яких вплине прийняття (видання) відповідного нормативно-правового акта, а саме: громадяни України; іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України; громадські об'єднання, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки та їх об'єднання, благодійні і релігійні організації; асоціації органів місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення; непідприємницькі товариства, суб'єкти господарювання та їх об'єднання, організації роботодавців та їх об'єднання, органи професійного самоврядування, саморегульовані організації; інші особи, прав, свобод, інтересів чи обов'язків яких стосується відповідний нормативно-правовий акт. Важливо, що заінтересовані особи беруть участь у правотворчій діяльності відповідно до Конституції України, Закону України «Про правотворчу діяльність», законів щодо публічних консультацій, лобізму та лобістської діяльності, інших законів України, та можуть ініціювати підготовку проєкту нормативно-правового акта перед суб'єктом правотворчої ініціативи. Загалом, вплив інститутів громадянського суспільства на державу у процесі правотворчості та безпосередня їх участь у цьому процесі є важливим чинником рівня демократії у країні й інструментом забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Слід зазначити, що кожна із визначених законодавством груп учасників правотворчої діяльності має різний ступінь участі та впливу на процес нормотворення, проте важливо, що всі вони наділені певними правами та обов'язками, які формують їхню правосуб'єктність. Тобто участь у правотворчому процесі тих чи інших учасників обумовлена наявністю у них належної правосуб'єктності.

У правовій доктрині правосуб'єктність традиційно трактується як інтегративна

юридична категорія, що виступає передумовою участі суб'єкта у правовідносинах, як встановлена законодавством здатність особи бути суб'єктом права у всіх його проявах [12, с. 132]. Так, В. М. Кравчук вважає, що для юридичної науки важливе методологічне значення мають положення про правосуб'єктність як категорію, що розкриває правовий статус суб'єктів права; передумови участі в правовідносинах; стадії правового регулювання та інші [13, с. 71]. Н. М. Оніщенко розглядає правосуб'єктність як об'єднувальну категорію, що відображає ті ситуації, коли правоздатність і дієздатність нероздільні у часі, органічно об'єднані [14]. В. А. Січевлюк, ґрунтовно досліджуючи категорію «правової суб'єктності», підкреслює, що нею позначається правовий потенціал, який надходить до абстрактного соціального суб'єкта із сфери об'єктивного права та який дозволяє останньому мати статус суб'єкта права, а також, відповідно, і всі інші похідні та більш локальні статуси та стани, включаючи статус учасника різноманітних галузевих правовідносин [15, с. 243].

Разом із тим, співвідносячи між собою поняття «учасник правовідносин» та «суб'єкт права», вченими зазначається, що якщо учасників правовідносин характеризує реалізована у практиці правосуб'єктність, то для суб'єктів права характерна правова суб'єктність скоріше як обсяг правових можливостей, гранично передбачений для них об'єктивним правом. Такою абстрагованою правосуб'єктністю кожен суб'єкт права володіє і до вступу в правовідносини, і в процесі участі у них, і після виходу із тих чи інших правовідносин, а тому категорія «суб'єкт права» є ширшою порівняно із поняттям «учасник правовідносин» [16, с. 93; 17, с. 34].

У контексті правотворчості правосуб'єктність відображає передбачену законодавством здатність учасника правотворчої діяльності бути носієм прав і обов'язків у процесі планування, розробки, обговорення та прийняття нормативно-правових актів, здатність здійснювати повноваження щодо погодження,

експертизи та реалізації нормативно-правових актів, а також нести юридичну відповідальність за дотримання процедур, стандартів та якості правотворчих рішень.

Категорія правосуб'єктності за своєю структурою складається із певних елементів. І. С. Окунєв вважає, що юридична конструкція правового статусу суб'єкта права включає правосуб'єктність, яка характеризується єдністю двох складників (правоздатності та дієздатності) [18, с. 3–4]. У свою чергу, В. А. Січевлюк підкреслює, що структура правосуб'єктності є принципово трьохелементною та включає правоздатність, деліктоздатність та дієздатність [15, с. 222]. При цьому поняття «правоздатність» віддзеркалює сутнісний зв'язок абстрактного суб'єкта з обсягом розкритого для нього об'єктивного права та є своєрідним індикатором буття соціального суб'єкта у праві. У свою чергу, поняття «дієздатність» характеризує наявність, склад та міру власних можливостей суб'єкта права використати у соціальному просторі той правовий ресурс, що доступний йому. Разом із тим, кожен активний правоздатний суб'єкт неминуче набуває деліктоздатного статусу, адже надання йому суб'єктивного права чи обов'язку, чи повноважень, чи компетенції, передбачених диспозицією правової норми, кореспондується із санкцією тієї ж норми, яка активізується у ситуації зловживання правом чи у випадку порушення обов'язку [19, с. 33].

З урахуванням зазначеного, а також специфіки правотворчої діяльності, складовими елементами правосуб'єктності учасників правотворчої діяльності слід вважати: правоздатність, тобто здатність мати права та обов'язки у сфері правотворчості; дієздатність, тобто здатність особисто, своїми діями здійснювати правотворчі повноваження; деліктоздатність, тобто здатність нести юридичну відповідальність за порушення встановлених процедур правотворчості, перевищення повноважень або прийняття незаконних актів.

У юридичній літературі відзначається, що правосуб'єктність у сфері правотворчості може бути диференційована

в залежності від обсягу закріплених за суб'єктом повноважень і обов'язків зі здійснення правотворчих функцій, у зв'язку з чим доцільно виокремлювати «повну» і «неповну» правосуб'єктність. «Повна» правосуб'єктність розглядається як така сукупність прав і обов'язків, яка забезпечує участь суб'єкта в будь-яких правотворчих відносинах, і перш за все, включає право на прийняття правових актів. «Повна» правосуб'єктність закріплюється безпосередньо за законодавчими (представницькими) органами державної і муніципальної влади, а також органами виконавчої влади в обсязі їх правотворчої компетенції. «Неповна» правосуб'єктність включає тільки деякі повноваження і обов'язки суб'єкта на окремих стадіях правотворчого провадження (реалізація правотворчої ініціативи, обговорення проєкту акту, участь у публічних слуханнях, експертиза проєкту акта тощо) [5, с. 33].

Водночас євроінтеграційний вектор розвитку держави також вимагає специфічних повноважень від учасників правотворчої діяльності щодо розробки проєктів законів та інших нормативно-правових актів, необхідних для імплементації норм ЄС [20, с. 26], забезпечення відповідності законопроєктів положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, проведення юридичної експертизи проєктів нормативно-правових актів на їх відповідність зобов'язанням України у сфері євроінтеграції та праву ЄС, здійснення оцінки ефективності імplementованої норми у правовій системі України.

Як зазначає Н. М. Пархоменко, правовий режим євроінтеграції визначає порядок діяльності органів публічної влади та інших суб'єктів правореалізації. Він включає сукупність засобів, які впорядковують сферу виконання євроінтеграційних зобов'язань, а саме діяльність держави щодо приведення законодавства України у відповідність із правом ЄС [21, с. 55]. Вчена вказує на те, що модель правотворчості в умовах євроінтеграції передбачає розподіл ролей: держава виступає первинним суб'єктом зобов'язання, органи публічної влади – безпосередніми виконавцями,

а інститути громадянського суспільства – учасниками фактичної реалізації стандартів ЄС [21, с. 57].

Важливим у контексті здійснення правотворчих повноважень є принцип запобігання зловживанню повноваженнями. Даний принцип, будучи складовою принципу верховенства права міститься у частині другій статті 19 Конституції України [2], де зазначається, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у способи, що передбачені Конституцією та законами України. У загальній теорії права під зловживанням правом розуміється діяння правомочного суб'єкта, спрямоване на задоволення ним інтересу в межах свого суб'єктивного права, але в суперечності з призначенням суб'єктивного права та з використанням таких способів його реалізації, які виходять за законні межі здійснення і завдають шкоди іншим особам, порушуючи їх суб'єктивні права [22, с. 222]. З урахуванням зазначеного, варто погодитись з думкою О. О. Кота та А. М. Колодія щодо того, що як складник верховенства права, запобігання зловживанню повноваженнями, у правотворчій діяльності передбачає закріплення повноважень у спосіб, що унеможливорює необґрунтовані, несправедливі, незаконні, а тим більше волюнтаристські та тоталітарні рішення [23, с. 23]. Даний принцип спрямований на недопущення прийняття протиправних рішень, які б могли негативно впливати на інтереси суспільства, а саме права і свободи громадян у демократичній державі.

Таким чином, основні напрями і пріоритети правотворчої діяльності диктуються сучасними умовами й об'єктивними потребами забезпечення євроінтеграційного вектора розвитку України та реалізації її національних інтересів, адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу. І у цьому контексті концептуалізація правосуб'єктності учасників правотворчої діяльності є важливим елементом ефектної реалізації євроінтеграційного курсу держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 23.06.2026).
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Риндюк В. І. Нормотворча діяльність: навчально-методичний посібник. К.: КНЕУ, 2009. 162 с.
4. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 23.06.2026).
5. Правотворчість в Україні: перспективи законодавчого врегулювання: збірник наукових праць / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 226 с.
6. Назаренко О. А. Принципи правотворчої діяльності: теоретико-правова характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО*. 2026. Вип. 93. Ч. 1. С. 135–143. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.20>
7. Правотворча діяльність в Україні: європейський вектор розвитку законодавства: монографія / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Н.В. Міловської. Київ: Алерта, 2025. 284 с.
8. Колодій А. М., Тернавська В. М., Колодій О. А. Учасники правотворчої діяльності: нормативні та доктринальні аспекти розуміння в Україні. *Нове українське право*. 2025. Вип. 1. С. 33–41. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.1.4>
9. Положення про Апарат Верховної Ради України: розпорядження Голови Верховної Ради України від 25 серпня 2011 р. № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769/11-%D1%80%D0%B3#Text> (дата звернення 23.06.2026).
10. Положення про Офіс Президента України: Указ Президента України від 25 червня 2019 р. № 436/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 51.
11. Положення про Секретаріат Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2009 р. № 850. *Урядовий кур'єр*. 2009. № 154.
12. Донченко О., Грекул-Ковалик Т. Правосуб'єктність як формальна властивість суб'єкта права. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 131–138. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2331>
13. Кравчук В. М. Поняття конституційної правосуб'єктності. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 2. С. 71–74.
14. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
15. Січевлюк В. А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади): монографія. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2020. 462 с.
16. Санжарук Т. О. Поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин»: питання розмежування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 21.
17. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3.
18. Окунєв І. С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 20 с.
19. Січевлюк В. А. До питання про зміст та структуру категорії «правова суб'єктність» у загальній теорії права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 4. С. 30–36.
20. Міловська Н.В. Етапи розроблення проекту нормативно-правового акта. *Нове українське право*. 2024. Вип. 3. С. 24–31. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.3.3>
21. Пархоменко Н. М. Правовий режим євроінтеграції: окремі теоретичні аспекти виконання зобов'язань. *Український часопис конституційного права*. 2025. № 4. С. 54–67. DOI: <https://doi.org/10.30970/jcl.4.2025.3>

22. Бут Ю. А. Запобігання зловживанню повноваженнями як елемент верховенства права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 91. Ч. 4. С. 220–226. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.30>

23. Кот О. О., Колодій А. М. Принципи правотворчої діяльності згідно Закону України «Про правотворчу діяльність». *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. № 2. Том. 31. С. 15–33. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2024-31-2-15>

Дата першого надходження статті до видання: 29.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.08.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)